

Német világ Magyarországon

Írta: Váradi Antal

Mikor a régi török temető telkére — amely a kerepesi út és az országút sarkán állott — befordultak az első téglahordó szekerek, már csoportosan állottak ott a budai színtársulat régi magyar színészei. Lekapkodták a szekerekről a téglákat, megcsókolgatták azokat, könnyeik hullottak rájuk, s az öreg Szilágyi, a volt Napoleon-husár, földetlen fővel, égret tekintve, könnyes szemekkel így sóhajtott föl: — Ezen a telken pedig, ha majdan megépül a magyar színház, — esküszünk a magyarok Istenére, hogy német szó nem fog hangozni soha!

Pedig hangzott. Hiába esküdött a vén Napoleon-husár, egy szép napon, mikor Simontsits intendáns aggodalmas képpel járt alá s fel az irodában, gondolkodva, hogy mi is lesz már belőlünk? Mert hogy beköszöntött a német világ, kiverték a honvédeket Pestről és Albrecht főherceg úr parancsol Budán... egyszerre kopognak az iroda ajtaján.

Simontsits összerázkódott. Valami kellemetlenség jön... Napok óta várja már. Most kopogtat...

Csakugyan. A várból jött egy fullajtár. Keresi „den Herrn Director...”

Simontsits elébe áll.

— Én volnék az, kérem...

— Belieben sich in die Festung zu begeben.

— Zu? — dadogá Simontsits.

— Zu Seiner kaiserlich-königlichen Hoheit, Erzherzog Albrecht...

Simontsitsal egyet fordult a világ. Még mindig forgott vele, mikor már odakinn volt a kerepesi országúton. Még a várban is forgott.

Hát még, mikor a fenséges úr így förmedt rá: — Hányszor játszhatnék ön hetenkint németül a színházában?

Most már egész Pest városa forgott az intendánsal. Hogy a magyar színházban hányszor játszhatnék hetenkint németül?... Teremtő

Isten, hogy ezt is meg kellett érnem!...

De nem sok időt adtak neki a gondolkodásra.

— Belieben zu antworten... Wie vielmal?!...

Simontsits aztán felelt:

— Darf ich reden: kámol... Muss ich reden: Anmól!

De hát a „muss“ mást parancsolt. Bizony csak játszani kellett hetenkint egyszer-kétszer németül. Mert úgy parancsolta a mindenható budai diktatura.

Mert hát szólott a magyar színház deszkáin idegen nyelv máskor is. Így Egressy Gábor egyszer bosszúságában, mert folyton azzal bosszantották, hogy a magyar színészek gyalázatosan ejtik ki a francia szavakat, — összeharangozta a színészeket s elhatározta velük együtt, hogy egy francia vígjátékot fognak előadni, *francidul*, *Maséres* nevű vígjátékírónak *Le jeun mari* című vígjátékát. El is játszották két este egymásután. Még pedig kifogástalanul.

Játszottak aztán olaszul is, angolul is. Ristori és Ira Aldridge a megmondható. De németül?...

Ezt is meg kellett érnem...

Huszonhét estén szólott a német múzsa a magyar nemzet áldozatokkal létrehozott színpadán. Még pedig főbbizben ünnepélyes alkalmakkor, teszem fel azt a császár születése napján. Ime, az ünnepi színlap, a maga teljes szövegében: „Nemzeti színház... (sic!...) (Középen a nemzeti címer. Vakulj magyar!...)”

Harmadik előadás bérletben. Pénteken, augusztus 17-ikén 1849. A nézőtér teljes és ünnepélyes kivilágítása mellett. Legkegyelmesebb atyánk, ő csász. és kir. apostoli felsége, első Ferencz József születésnapja előestéjén, a német színtársulat által, — a magyar színház bérleti jogának fenntartásával, az igazgató bizottság vezetése alatt, közkívánatra adatik

Hans Sachs drámai költemény négy felvonásban, írta Veinhardstein. Személyek:

Habsburgi Miksa, német császár (Dietrich

ür), István mester, aranyműves Nürnbergben (Berg ur), Kunigunda, a leánya (Grill kisasszony), Hans Sachs suszter és mesterdalmok (Windisch ür). A császár négy kamarása, aztán Jakab mester, pék, Márton mester, szatós, Miklós mester, lakatos, végül a császári kíséret, mesterdalmokok, polgárok, polgárosszonyok, katonák, nép. Történik Nürnbergben és annak környékén, 1517-ik esztendőben. A darab megkezdése előtt a német színtársulat összes tagjai a *néphimnusz*t éneklék. Kezdeté (nem a néphimnusz, hanem az előadásnak) hét óraker. Vége kilenc óra után. Helyének (in Conventions-Münze): Földszinti páholy, vagy az első emeleten: öt forint, a második emeleten: négy forint, zártszék a földszinten: egy forint husz krajcár, belépés a földszintre ötven krajcár. A második emeleten: harminc krajcár. Belépés a második helyre: harminc krajcár. A gallériára: husz krajcár. Karzati állóhely *nyolc* krajcár. A néphimnusz szövege a pénztárnál *ingyen* osztogattatik...“

No lássunk most egy másik színlapot, ugyancsak valamelyik ünnepélyes alkalomra:

„Nemzeti Színház. Hatodik német előadás. Kedden, augusztus 28-ikán, 1849. Ő ekszcellen-tiája, Baron Haynau tábornagy és hadserég-főparancsnok ur megérkezése ünnepére, a külső nézőtér teljes és ünnepélyes kivilágítása mellett, a német színtársulat által a Comité vezetése alatt, a magyar színház bérleti jogának fenntartása mellett, adatik: *Hermann és Dorothea* idyllikus családi életkép, Goethe költeménye nyomán Dr. Toepfer Károlytól, (hely-árok természetesen ugyanazok, mint a másik előadás). A színlap alján hirdetik a legközelebbi német újdonságot, — *A dijoni örültek háza*, avagy: Örültség és gonosztett. Színmű három felvonásban... Ennek a darabnak a szerzőjeül nem a francia van megnevezve, a ki azt elkövette, hanem a német trupp direktora, valami Karl nevű ur, a ki több efféle színdarabot is követett el.

A német színdarabokat augusztus tizen-

negyedikén kezdték játszani. Eredetileg már egy héttel előbb kellett volna kezdeni, de „különféle akadályok“ hátráltatták az előadást. Persze, a dekorátoroknak, színházi személyzetnek volt rá gondja, hogy akadályok merüljenek föl. De hát végre is el kellett kezdeni. És folytatták is huszonhét estén keresztül. De nem valami fényes eredménnyel. Annyira nem, hogy végre is be nem valloitt, de nagyon tapasztalható részvétlenség miatt be kellett azokat szüntetni. A németek megbuktak. Végül aztán — hogy a társulat mozdulhasson — *Benefiz-Vorstellung*-ot kellett nekik csinálni. Simontsits csinált is örömmel. Tán még ő maga is adott hozzá valamit, csak menjenek. Annyit mindenesetre, hogy a játszó személyzethez a maga ünnepelt primadonnáját, *Hollósy Kornéliát* adta oda, aki megtette azt, hogy betétül egy, *patogó magyar népdalt* énekel. Nem utolsó vakmerőség ezernyolcszáznegyvenkilenc november 13-ikán. Mert ekkor vonult ki a német gárda a magyar nemzeti színházból. Hogy soha vissza ne térjen oda többet...

Arról, hogy mit játszottak közben, talán nem érdemes bővebben pertraktálni. Játszottak azok Birchpfeiffertől Schillerig és Goetheig a nagy német nemzet minden klasszikusát és nem klasszikusát. Nagyon sokat olvason a Raupach és a Kolzue darabjainak a címét. A jövedelem nem volt nagy. Sőt minimális. Nem lehetett Pestből német várost csinálni parancsszóra. Igaz, hogy a nagy német színháznak sem ment valami fényesen, holott a magyar mágnások sűrűn jártak, sőt béreltek a német színházban, amelynek fölépítéséhez a magyar király is adott annak idején *nyolcvanezer* forintot, a színház szép és tágas volt, megnyitására maga *Beethoven* irt ünnepi nyitányt („Die Ruinen von Athen“), de ne felejtjük el, hogy a német színházban játszották először Kisfaludy Károly *Tatárok Magyarországon* című magyar darabját, melyet egy alkalommal a királyi udvar is megnézett, sőt lelkesen meg is tapsolt...

Közben aztán különféle epizód tarkítja a né-

metek pesti vendégszerelését. Egy szép reggelen körülvette a policáj a színházat és se ki, se be nem bocsátottak egy élő lelket sem. A próba elmaradt. Házkutatást tartottak a színházban. Féljelentés érkezett a rendőrséghez, hogy a színház belseje tilkos fegyverraktár. A revolúció újra készül kitörni. Egész délelőtt kutattak, végre Réthy Mihály megkérdezte, hogy mi után kutatnak? Megsúgták neki. Ő pedig megmondta áperre, hogy igenis, ő tudja, hogy hová vannak elrejtve a *fegyverek*.

Rögtön közrefogták Mihály bátyót és vitték fölfele, a zsinórpadlásra. Ott volt a fegyverraktár. Találtak is vagy háromszáz puskát, kardot, dárdát és füstölt rakásra dobálva. Csak az volt a baj, hogy az egész arzenál — *fából volt*...

Valami gazember lóvá tette a policájt. Nagy a gyanum, hogy Réthy koma volt, aki nem akart eljönni a másnap próbára.

Egyszer meg valami haramia elhitette névtelen levélben a rendőrséggel, hogy a ma esti előadás alatti *patárda* fog elsülni a császári és királyi páholy alatt. (Nem is volt ilyes akkor a színházban.) De hát kineveztek erre az alkalomra egy elsőemeleti páholyt udvari páholyoknak. Abban sohasem ült persze senki. Mégis körülvették már délután hat óraker, és bezárták az ajtókat. Este tizenegykor aztán kinyitották megint az úgynevezett udvari páholyt, de csak egy fiatal kulisszatologatót találtak benne egy seprőlánnyal. Azok szegények szerettek volna kimenni onnét, de nem tudtak. státusfogylok valának egy este tartamára.

Dicstelenül végződött tehát ez az expedíció. Majdnem olyan dicstelenül, mint az egész német előadási ciklus. Szilágyi Pál aztán megkérdezte a német direktort, hogy nem szándékoznak-e még egyszer *német ciklust* rendezni a magyar színházban?

A derék germán azt felelte rá:

— Nem, uram... Meg tudunk mi bukni a *magunk* színházában is. Ott megspóroljuk a urcolkodási költségeket!...